

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Migraine as text - text as migraine: Diagnosis and literature

Haan, J.

Citation

Haan, J. (2020, May 13). *Migraine as text - text as migraine: Diagnosis and literature*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/136966>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/136966>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/136966> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Haan, J.

Title: Migraine as text – text as migraine: Diagnosis and literature

Issue date: 2020-05-13

Samenvatting

De centrale vraag van dit proefschrift komt voort uit het interdisciplinaire veld van geneeskunde en literatuurwetenschap: 'Wat is de relatie tussen pijn en taal?' Secundaire vragen zijn hoe pijn 'leesbaar' kan worden en hoe fictieve teksten over pijn deze kunnen 'uitvoeren'. Voor het antwoord op deze vragen wordt een speciaal type aanvalsgewijze pijn onderzocht: migraine.

Hoofdstuk 1 gaat over pijn in de breedste zin van het woord, gebruikmakend van Wittgenstein's vaak geciteerde metafoor over de 'kever in het doosje': iedereen heeft een doosje en weet dat er een 'kever' in zit en door in het eigen doosje te kijken kan iedereen achterhalen hoe die er uit ziet, maar niemand kan in andermans doosje kijken. Hetzelfde lijkt ook te gelden voor pijn. We weten allemaal wat dat is en gebruiken het woord 'pijn', maar niemand kan de pijn van een ander voelen. Communicatie over pijn berust dus vooral op ervaring en woorden. Deze woorden (signifiers of betekenaars) missen echter een 'zichtbaar' object dat men zich in zijn hoofd kan voorstellen (signified of betekende), dus moeten we symbolische taal gebruiken (in de vorm van metaforen of noem ze signifiers zonder signified). In het diagnostische proces worden patiënten een soort 'tekst' die gelezen moet worden en soms zelfs een 'literaire tekst'. De zowel epistemologische als ontologische problemen kunnen worden opgelost door een gebruik van hermeneutiek en semiotiek, als benaderingen die ons helpen tot een interpretatie te komen van de 'patiënt als tekst'.

In **hoofdstuk 2** wordt uitgelegd dat migraine een pijnsyndroom is met speciale kenmerken, ook in de context van de punten beschreven in hoofdstuk 1. De belangrijkste reden is dat migraine een paroxysmale aandoening is, die optreedt in aanvallen. Migraine is ook een signifier zonder signified die 'objectivering' door woorden nodig heeft. Beschreven wordt hoe woorden belangrijk zijn voor de 'werkelijkheid' van een aanval (met pijn), maar ook voor de toestand buiten een aanval (pijnvrij). Tevens wordt een belangrijk begrip van Aristoteles, 'phronesis', geïntroduceerd. Het verwijst niet naar het handelen op basis van technologie, scripts en protocollen, maar naar 'praktische wijsheid'.

In **hoofdstuk 3** wordt beschreven hoe de diagnose migraine, een signifier zonder signified want bestaande zonder biologische bewijs (als een 'zichtbaar' object), afhangt van internationaal afgesproken kunstmatige criteria. De diagnose wordt daarbij gesteld op basis van de criteria die grotendeels berusten op de woorden van de patiënt. Het overweldigende aantal wetenschappelijke artikelen dat zich baseert op deze criteria kan gezien worden al een discours, en zelfs als 'schepper' van een 'werkelijkheid'. Het is bekend dat een dergelijk discursief proces kan leiden tot in- en exclusie en zelfs tot hiërarchie, en dat lijkt ook hier het geval. De huidige geldende discourse heeft consequenties voor migraine, maar ook voor verschillende vormen van niet-migraine hoofdpijn.

Hoofdstuk 4 behandelt de vraag of migraine taal kan vernietigen, zoals het is beschreven door Scarry voor andere vormen van pijn in haar belangrijke publicatie *The Body in Pain*. Veel migraine patiënten blijven inderdaad stil door hun aandoening. Ze zijn stil als ze hoofdpijn hebben omdat de pijn dan te erg is om te praten, maar ze zijn vaak ook stil als ze geen hoofdpijn hebben, omdat er dan geen reden is om te klagen. Er lijkt dus sprake van een 'dubbele vernietiging' van woorden. In dit hoofdstuk wordt deze unieke situatie beschreven, maar ook hoe migraine soms juist kan leiden tot het creëren van woorden.

Er zijn redenen om aan te nemen dat tijd een belangrijke rol speelt bij migraine en **hoofdstuk 5** behandelt de 'temporaliteit' van migraine, mede in de context van filosofische theorieën over tijd. De

vergelijking van onderzoeken van tijd-perceptie binnen en buiten aanvallen, leidt tot de conclusie dat tijdens een aanval de tijd langzamer lijkt te gaan en buiten een aanval juist sneller. Dit lijkt het (filosofische) onderscheid tussen subjectieve en objectieve tijd te benadrukken. Deze tijdsaspecten kunnen ook in verband worden gebracht met de zogenaamde 'duration neglect' en 'peak-and-end rule', die beide sterk samenhangen met het pijngeheugen.

Hoofdstuk 6 introduceert het idee van 'tekst als patiënt' en de rationale voor de analyse van vier geselecteerde romans waarin een protagonist met migraine voorkomt. Deze analyse is gedeeltelijk gebaseerd op de onderwerpen die in hoofdstukken 1-5 zijn beschreven. De vraag wat de relatie is tussen pijn (migraine) en taal wordt hier omgekeerd: hoe beschrijven fictieve teksten migraine en hoe werkt taal hier performatief? De mogelijkheid om op basis van deze interpretaties een soort subjectief model van migraine, een soort 'migraine zelf', te definiëren wordt geïntroduceerd, uit te werken in de volgende hoofdstukken, die zich alle richten op epistemologische en ontologische kwesties in een focus op auteur, verteller, personage, en het gebruik van taal in literaire teksten over migraine.

In **hoofdstuk 7** worden twee werken van Siri Hustvedt geanalyseerd: *The Blindfold* en *The Shaking Woman*. Eerstgenoemde is een fictief werk, het tweede een non-fictie essay. Beide werken gaan grotendeels over migraine, hetgeen in de roman herkend kan worden als de migraine van de auteur. Op basis daarvan wordt *The Blindfold* geanalyseerd als voorbeeld van een fictieve tekst waarbij de auteur en verteller niet helemaal gescheiden kunnen worden. In de jaren zeventig van de voorgaande eeuw werd het concept van de 'dood van de schrijver' gepostuleerd, dat vooral verwijst naar het verlies van de zogenaamde 'authorial voice'. De manier waarop een 'echte' auteur interageert met karakters en vertellers blijft echter belangrijk, zoals geïllustreerd wordt in deze twee teksten.

Hoofdstuk 8 behandelt James Lasdun's roman *The Horned Man* die is opgebouwd als een thriller, met sterke 'who's done it?' aspecten en 'cliffhangers'. De verteller heeft migraine. Uiteindelijk komt er een hoorn uit zijn hoofd op de plek waar hij meestal hoofdpijn heeft. Een belangrijk aspect van deze tekst is het verlangen naar een uitwendig zichtbaar teken dat kan dienen als 'bewijs' voor een aandoening die normaliter slechts fundamentele epistemologische onzekerheid produceert. De tekst kan zelfs gelezen worden als een pleidooi voor de noodzaak om een biologische test voor migraine te ontwikkelen. Het zal daarbij waarschijnlijk niet gaan om materialisatie in de vorm van een hoorn of andere structurele afwijking, maar eerder bijvoorbeeld in de vorm van een genetische test.

De roman die wordt geanalyseerd in **hoofdstuk 9**, Rivka Galchen's *Atmospheric Disturbances*, start midden in een migraine aanval. Vanaf dat moment komt een reeks ontologische vragen naar voren, bijvoorbeeld over wat waar is, wat het niveau van bestaan is van de subjecten, of hun punt van perceptie. Migraine wordt neergezet als één van de mogelijke oorzaken van gestoorde perceptie. De aandoening kan gezien worden als een 'schaduw' van de werkelijkheid, waarvan het onmogelijk is om deze direct waar te nemen. Het verschijnt als een 'simulacrum'. *Atmospheric Disturbances* beschrijft een 'embodied' werkelijkheid die niet beschreven kan worden op het niveau van representatie, omdat die is gebaseerd op ontologische verwarring. De roman geeft weer wat migraine-patiënten voelen tijdens hun aanvallen en kan gezien worden als symptomatisch voor hun ontologische situatie, hun twijfel.

Irvin Yalom's roman *When Nietzsche Wept* wordt geanalyseerd in **hoofdstuk 10** en bevat een mix van fictie en non-fictie. Er zijn argumenten dat de filosoof Nietzsche zelfs in 'real life' als het ware 'dubbel' was: een echt en fictief persoon geschapen in woorden. In ieder geval lijkt er een sterke connectie te zijn tussen zijn literatuur en zijn leven en daarom is er geen duidelijke grens tussen feit en fictie. Een belangrijk aspect van de fictieve Nietzsche beschreven in deze roman is hoe hij omgaat met zijn migraine. Deze manier van omgaan met de ziekte was ook belangrijk voor de 'echte' Nietzsche die waarschijnlijk enkele kernpunten van zijn filosofie baseerde op zijn migraine: 'eternal recurrence', 'amor fati' en 'suffering'.

Hoofdstuk 11 plaatst de 'patiënt als tekst' (hoofdstukken 1-5) en de 'tekst als patiënt' (hoofdstukken 6-10) in perspectief en combineert deze om tot een conclusie te komen over de performatieve kracht van een tekst en ideeën over de 'migraine zelf'. Een belangrijke conclusie is dat het 'migraine zelf' vertaald kan worden in termen van een postmoderne ontologische onzekerheid. Het argument is dat migraine gezien kan worden als een toestand waarin niets zeker is en waarin taal zowel gezien kan worden als een laatste redding als onbetrouwbare drager van representatie.